

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ի 2025 թվականի 2-րդ եռամսյակում իրականացված միջոցառումներ

Գիտական ուսումնասիրություններ

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ի կողմից իրականացվող գիտական ուսումնասիրություններն ուղղված են «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցի, «Խոր Վիրապ» և «Գոռավանի ավազուտներ» պետական արգելավայրերի տարածքների բնական էկոհամակարգերի, լանդշաֆտային ու կենսաբանական բազմազանության, գենոֆոնդի ուսումնասիրմանն ու պահպանմանը:

Երկրորդ եռամսյակի ընթացքում բոլոր աշխատանքները կատարվել են համաձայն 2025 թվականի տարեկան միջոցառումների և աշխատանքային ծրագրերի:

ա) Խոշոր կաթնասուն կենդանիների հաշվառում

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում կենսաբազմազանության, կենդանիների իրավիճակի և տարածվածության վերաբերյալ տեղեկատվության ստացման նպատակով կանոնավոր կերպով անցկացվում է կենսաբազմազանության մոնիթորինգ: «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ը կենսաբազմազանության մոնիթորինգն իրականացնում է Բնության համաշխարհային հիմնադրամի հայաստանյան մասնաճյուղի (WWF Armenia) հետ համատեղ՝ «Ընձառյուծի պահպանությունը Հայաստանում» ծրագրի շրջանակներում: Հաշվետու ժամանակաշրջանում Կարմիր գրքում գրանցված կենդանիների տարածվածության, տեսակային կազմի, քանակի, բնակության վայրերի, կենդանիների միգրացիոն ուղիների առկա վիճակի մոնիթորինգի տվյալների ստացման նպատակով ապրիլ և մայիս ամիսներին ստուգվել են «Խոսրով» և «Կաքավաբերդ» տեղամասերում առկա բոլոր 30 ֆոտոթակարդները: Վերջիններից ստացված տվյալների համաձայն որոշ կենդանիների համար կատարվել են քանակի մոտավոր հաշվարկներ և ֆիքսվելու հաճախականությունը կոնկրետ տարածքներում:

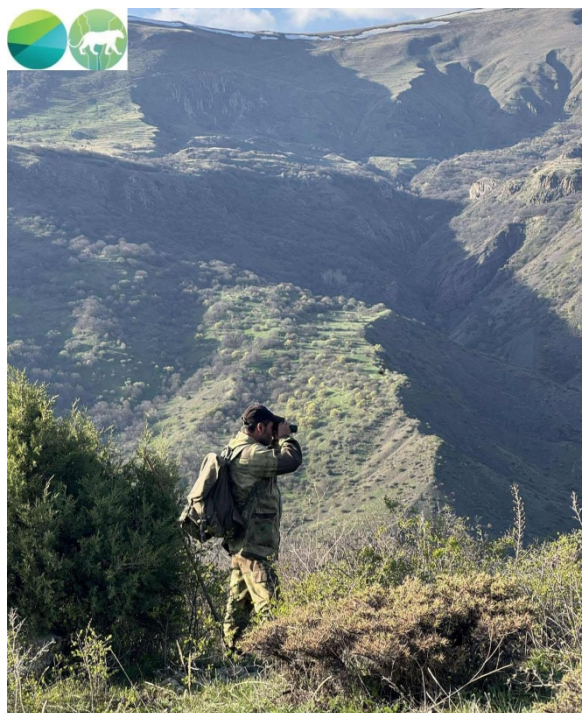
Կենդանատեսակների թվաքանակ մոնիտորինգ ըստ ֆոտոթակարդների երկրորդ եռամսյակում

Ֆոտոթափարդ	Կենդանիների տեսակ											
	Կովկասյան ընձառյուծ	Բեզուրյան այծ	Գորշ առջ	Գայլ	Լուսան	Աղվես	Նապաստակ	Անտառային կատու	Փղոսուր	Քարակզաքիս	Աքիս	Վայրի խոզ
1	0	3	4	3	4	0	1	0	0	0	1	2
2	0	2	2	0	3	0	2	0	0	1	0	3
3	0	0	1	0	0	0	2	0	1	1	1	4
4	0	5	5	0	0	0	0	0	1	0	0	3
5	0	2	2	2	0	2	0	0	1	0	0	5
6	0	0	2	0	2	2	0	0	2	0	1	0
7	0	6	0	0	3	0	0	0	0	0	1	2
8	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
9	0	0	2	2	0	0	0	0	0	1	0	3
10	1	5	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5
11	0	8	3	2	0	1	0	0	0	1	1	4
12	0	0	5	3	2	0	3	0	2	0	1	4
13	0	4	4	0	1	1	0	0	0	0	1	2
14	0	8	2	0	1	2	0	0	0	1	2	1
15	0	7	2	4	1	0	0	0	0	0	2	0
16	0	0	4	3	3	0	0	0	0	0	0	3
17	0	4	1	0	2	2	0	0	0	2	1	0
18	0	2	0	2	3	2	0	0	1	0	1	2
19	0	0	0	0	4	1	0	0	0	0	0	4
20	0	4	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	0	3	2	2	3	0	1	0	0	0	0	0
22	0	4	2	2	0	0	0	0	1	1	0	1
23	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	3
24	0	0	2	4	0	0	0	0	0	0	0	3

25	0	0	3	4	0	0	0	0	0	0	0	3
26	0	0	5	4	2	1	0	0	0	0	0	0
27	0	2	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0
28	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
29	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Մոնիտորինգն իրականացվել է ֆոտոթակարդների և տեսանկարահանման կադրերի միջոցով:

Նկար 1

Ապրիլ ամսվա ընթացքում ֆոտոթակարդներով նկարվել է կովկասյան ընձառյուծ (*Panthera pardus tulliana*), ինչպես նաև դաշտային ուսումնասիրությունների ընթացքում արձանագրվել են գիշատչի կենսագործունեության հետքեր, ոտնահետքեր: Կենդանու արեալը հիմնականում ուսումնասիրվում և ընդգրկում է պետական արգելոցի «Խոսրով» և «Կաքավաբերդ» տեղամասերը: Վերլուծությունից պարզ է դարձել, որ նկարված կենդանին ընձառյուծի նույն արու առանձնյակն է, որին արդեն վեց տարի է ֆոտոթակարդները պարբերաբար արձանագրում են «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում: Սա ընձառյուծի առանձնյակի Հայաստանում

գրանցված ամենաերկար բնակության դեպքն է, որը փաստում է պետական արգելոցի պահպանության աշխատանքների արդյունավետությունը:

Ներկայումս ընձառյուծը ներառված է ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում որպես «կրիտիկական վիճակում գտնվող» և Բնության պահպանության միջազգային միության (ԲՊՄՄ) Կարմիր ցուցակում որպես «Վտանգված» տեսակ, ինչի արդյունքում տեսակի պահպանությունը և ուսումնասիրումը շարունակում է մնալ բնապահպանական կարևոր խնդիրներից մեկը:

Նկար 2

Դաշտային դիտարկումների ընթացքում բեզուարյան այծերը արգելոցի տարածքում արձանագրվել են ծովի մակարդակից 1700 – 2300 մ բարձրություններում:

Նկար 3

Գորշ արջը հիմնականում հանդիպել է չորային նոսրանտառներում: Տարածքը ներառում է այն վայրերը, որտեղ աճում են պտղատու ծառեր, հատապտուղներ և ընկուզենիներ, որոնցով արջը սնվում է:

Նկար 4

Երկրորդ եռամսյակում Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիայի կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոնի աշխատակիցները «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում իրականացրել են միջատների ուսումնասիրություն :

Նկար 5

բ) Գիշատիչ թռչունների թվաքանակի և տեսակային կազմի որոշում

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցի տարածքում շարունակվում են գիշատիչ թռչունների որոշ տեսակների (սև անգղ, սպիտակագլուխ անգղ, գիշանգղ, մորուքավոր անգղ, քարարծիվ,) ուսումնասիրությունները: Աշխատանքներն իրականացվում են Գերմանիայի բնության պահպանության միության հայաստանյան մասնաճյուղի հետ համատեղ գիշատիչ թռչնատեսակների բնադրման վայրերի ուսումնասիրության ծրագրի շրջանակներում: Բների գրանցումն իրականացվում է կանոնավոր շրջայցերի ժամանակ, որի ընթացքում ստուգվում են հին բները, և գրանցվում են նոր հայտնաբերվածները:

«BirdsLink Armenia» կազմակերպության նախագահ Կարեն Աղաբաբյանի կողմից կազմակերպվել է թռչնադիտարկման տուր «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում:

Նկար 6

գ) Սողունների որոշ տեսակների տարածվածության և դրանց քարտեզագրման աշխատանքների իրականացում

Սողունների ֆաունան պետական արգելոցում բավականին հարուստ է: Որոշ ուսումնասիրություններ կատարվել են պետական արգելոցի աշխատակիցների կողմից, որի ընթացքում արձանագրվել են կովկասյան ագամա (*Laudakia caucasia*), անդրկովկասյան մողեսիկ, միջերկրածովային կրիա (*Testudo graeca*), կասպիական կրիա (*Mauremys caspica*), կովկասյան կատված (*Telescopus fallax*): Օշինդրային կիսանապատների քարքարոտ տեղամասերում և գիհու նոսր անտառներում ակտիվ է կովկասյան գյուրզան (*Macrovipera lebetina*): Գիհու նոսր անտառներում և լեռնային տափաստանների քարքարոտ լանջերին ծովի մակարդակից 1500-2000մ բարձրություններում հանդիպում է հայկական իժը (*Vipera raddei*): Օձերն իրենց ձմեռային ապաստարաններից դուրս նկատվել են ապրիլի ամսվա սկզբին: Գյուրզայի ինչպես նաև իժերի ապրելավայրերն օջախային բնույթ են կրում և կախված են ժամանակավոր և մշտական ապաստարանների և կերի առկայությունից:

դ) Վեղի և Խոսրով գետերի ձկնապեսակների ուսումնասիրում (կարմրախայտ, քուռի բեղու)

Գիտական բաժնի կողմից շարունակվում են ուսումնասիրվել Վեղի գետի ձկնապաշարների նվազման հիմնական պատճառները: Վեղի գետում առկա են բազմաթիվ արհեստական եղանակով առաջացած ջրվեժներ, որոնք խոչընդոտում են ձկների գարնանային միգրացիային դեպի Վեղի գետի բնական ձվադրավայրերը:

Վեդի գետի վրա կառուցված ջրընդունիչ ամբարտակները խոչընդոտ են հանդիսանում ձկների տեղաշարժի համար: Սրանք հանդիսանում են նվազեցման հիմնական պատճառներից մեկը, որոնց վերաբերյալ բազմիցս ահազանգվել է:

ե) Հավաքված բուսապտսակների (հերբարիումների) գույքագրում, տեսակային կազմի որոշում և քարտադարանի ստեղծում

Հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել են հերբարիումների գույքագրման, կարման և համարակալման աշխատանքները: «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ն ունի հարուստ բուսապահոց (հերբարիում), որտեղ առկա է պետական արգելոցի տարածքում աճող 1849 տեսակի բույսերից 1500-ից ավելին մի քանի հազար նմուշով՝ սկսած 1928 թվականից:

զ) Պետական արգելոցի թանգարանի և գիտական լաբորատորիայի աշխատանքների կազմակերպում և իրականացում

Էկոլոգիական կրթությանն ու դաստիարակությանն ուղղված միջոցառումների շրջանակներում «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց ՊՈԱԿ 550 դպրոցականների համար բնապահպանական թեմաներով կազմակերպել է 25 դասընթացներ: Գիտելիքների ամրապնդման նպատակով աշակերտների համար կազմակերպվել են տարբեր բնապահպանական թեմաներով մշակված խաղեր:

Կից ներկայացնում են դպրոցների ցանկը

Ուսումնական հաստատության անվանումը	Դասարան
Արարատ քաղաքի թիվ 1 հիմնական դպրոց	2-րդ
Վայքի ավագ դպրոց	10-րդ
Արարատ գյուղի թիվ 3 միջնակարգ դպրոց	6-րդ
Արարատ քաղաքի թիվ 2 հիմնական դպրոց	2-րդ, 4-րդ
Գոռավանի միջնակարգ դպրոց	6-րդ, 7-րդ
Նոր Ուղու միջնակարգ դպրոց	8-րդ
Եղեգնավանի միջնակարգ դպրոց	7-րդ
Ուրցաձորի միջնակարգ դպրոց	9-րդ
Նոր Նորքի թիվ 186 դպրոց	6-րդ
Այգեզարդի միջնակարգ դպրոց	6-րդ
Շաղափի միջնակարգ դպրոց	3-րդ
Ոսկետափի միջնակարգ դպրոց	8-րդ, 9-րդ
Մխիթար Սեբաստավի կրթահամալիր	8-րդ

Վեդու թիվ 2 հիմնական դպրոց	2-րդ,4-րդ,8-րդ
Արարատի պետական բժշկական քոլեջ	2-րդ կուրս
Հայաթաղի միջնակարգ դպրոց	6-րդ
Այգեստանի միջնակարգ դպրոց	8-րդ
Ուրցաձորի նախակրթարան	
Վեդու թիվ 1 հիմնական դպրոց	8-րդ,
Արարատ գյուղի թիվ 1 միջնակարգ դպրոց	9-րդ

2-րդ եռամսյակում պետական արգելոցի թանգարան է այցելել 795 այցելու: Թանգարանում այցելուներին ներկայացվել է պետական արգելոցի պատմությունը, բուսական և կենդանական աշխարհը, պատմամշակութային հուշարձանները, «Գոռավանի ավազուտներ» և «Խոր Վիրապ» պետական արգելավայրերը իրենց բնորոշ ֆլորայով ու ֆաունայով, ինչպես նաև կազմակերպվել է արգելոցի մասին պատմող կարճամետրաժ ֆիլմի, ֆոտոթակարդների կողմից նկարահանված լավագույն կադրերի դիտում, Arloopa հավելվածի միջոցով կովկասյան ընձառյուծի հետ նկարահանում:

Հաշվետու եռամսյակում կատարվել է նաև թանգարանային ցուցանմուշների ախտահանում:

Էկոզբոսաշրջության կազմակերպման և զարգացման աշխատանքներ

«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ-ը իր կառավարման ներքո գտնվող բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում այցելությունների թույլտվություն և զբոսաշրջային գործունեություն իրականացնում է հիմք ընդունելով առկա սահմանափակումներն ու կանոնակարգերը: «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցում, «Խոր Վիրապ» և «Գոռավանի ավազուտներ» պետական արգելավայրերում էկոզբոսաշրջության կազմակերպման և զարգացման հիմնական նպատակներն են՝ զբոսաշրջիկներին ծանոթացնել բնության արժեքներին, նպաստել էկոլոգիական դաստիարակությանը և կրթությանը, բնության հետ հարաբերությունների մշակույթի ձևավորմանը, բնական միջավայրում մարդկանց վարքականոնի չափորոշիչների մշակմանը, բնության նկատմամբ պատասխանատվության զգացման ձևավորմանը, որոնք էլ իրենց հերթին բնական

և պատմամշակութային ժառանգության, էկոհամակարգերի պահպանության բարելավման, ինչպես նաև զբոսաշրջությունից հավելյալ եկամուտների ստացման, բնապահպանական և սոցիալ տնտեսական խնդիրների լուծման նախադրյալներ են ստեղծում:

Էկոզբոսաշրջության զարգացմանն ուղղված միջոցառումներն ու աշխատանքները կատարվել են համաձայն 2025 թվականի տարեկան աշխատանքային ծրագրի:

Հաշվետու ժամանակահատվածի ընթացքում զբոսաշրջային այցեր իրականացվել են «Խոսրովի անտառ» արգելոցի «Գառնի», «Խոսրով» և «Խաչաձոր» տեղամասերում գտնվող երթուղիներով: Այցելուների անվտանգության և արգելոցային ռեժիմի առանձնահատկություններով պայմանավորված «Կաքավաբերդ» տեղամասի որոշ երթուղիները փակ են այցելությունների համար: Այցելուների անվտանգությամբ և արգելոցային ռեժիմով պայմանավորված՝ քայլարշավային երթուղիները պատշաճ կերպով վերահսկվում են, կազմակերպվում են աղբահանության աշխատանքներ, այցերը կանոնակարգվում են բնական էկոհամակարգերի վրա զբոսաշրջության հնարավոր ազդեցության բացառման նպատակով:

Հաշվետու ժամանակահատվածի ընթացքում համագործակցության շրջանակներում իրականացվել են զբոսաշրջային այցեր ինչպես նոր, այնպես էլ հին գործընկեր կազմակերպությունների հետ համատեղ, այդ թվում՝ «Արմջեռ», «Արի» և այլն: ՀՀ-ում Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության նորանշանակ արտակարգ և լիազոր դեսպան Լի Սինվեյը և դիվանագետների խումբը զբոսաշրջային ընկերության հետ այցելեցին Հավուց Թառի վանական համալիր:

Նկար 7

Դպրոցականների հետ իրականացվել են շրջայն-քայլարշավներ արգելոցի տարածքում: Նկարում Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի աշակերտներն են:

Նկար 8

Հաշվետու ժամանակահատվածում «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցն ունեցել է 1115 այցելու: